

Τα υπαίθρια ιερά της Κυβέλης στη Σάμο (Βασιλική Γιαννούλη, Αρχαιολόγος)

/ [Πεμπτουσία](#)

Ήδη από τα τέλη του 19ου αι. ήταν γνωστό ότι οι δυτικές και βόρειες παρυφές της άνω πόλης της αρχαίας Σάμου ορίζονταν κατά μεγάλο μέρος τους από συστάδες κογχών, λαξευμένες στον φυσικό βραχισμό, οι οποίες ταυτίστηκαν ορθά ως υπαίθρια ιερά, αφιερωμένα στην Μητέρα-θεά Κυβέλη. Η τελευταία μεγάλη πυρκαγιά, που έπληξε το νησί τον Ιούλιο του 2000 αποψίλωσε εντελώς τον χαμηλό λόφο επάνω από το Αρτεμίσιο, με αποτέλεσμα να έλθει στο φως ένα ακόμη εντυπωσιακό ως προς την δομή του υπαίθριο ιερό.

Ναΐσκος Κυβέλης, 4ου αι. π.Χ. από την εννεάκρουνο της Αθήνας (0,45 X 0,27 μ.), Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Είναι γνωστό ότι οι ανασκαφές, που διεξάγει εδώ και πάνω από 35 χρόνια η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία στην περιοχή της κάτω πόλης της αρχαίας

Σάμου (η έκταση της οποίας συμπίπτει περίπου με την έκταση που καταλαμβάνει ο σύγχρονος οικισμός του Πυθαγορείου), σωστικές στην πλειοψηφία τους λόγω της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης, έχουν φέρει στο φως το μεγαλύτερο μέρος του οικιστικού ιστού της, την Αγορά, δημόσια κτίρια και ιερά και μεγάλο μέρος του οδικού της δικτύου.

Οι ανασκαφές στο Πυθαγόρειο

Σχετικά πρόσφατα άρχισαν συστηματικές έρευνες στην περιοχή της άνω πόλης, για την οποία μέχρι τότε οι γνώσεις μας ήταν πολύ περιορισμένες, βασισμένες κυρίως στην περιγραφή του Στράβωνα, ο οποίος σαφώς διακρίνει το επίπεδο μέρος της πόλης (κάτω πόλη) και το τμήμα της εκείνο που «σκαρφαλώνει στην πλαγιά του βουνού (της Αμπέλου) που υψώνεται από πάνω της». Όμως οι κατά καιρούς επιφανειακές έρευνες και τα ορατά αρχιτεκτονικά λείψανα ενίσχυαν την υπόθεση ότι εκεί απλωνόταν μια από τις σημαντικότερες συνοικίες της αρχαίας Σάμου, με πολυτελείς κατοικίες και δημόσια κτίρια, λόγω της προνομιακής θέσης της και της πανοραμικής θέας σε όλη την ΝΑ. ακτή του νησιού, το Ηραίο και την Μυκάλη, με εποπτεία των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν τα Δωδεκάνησα και όλη την ΝΑ. Μεσόγειο με τις ακτές της Μικράς Ασίας και τα νησιά του Β.Α. Αιγαίου. Στην ίδια περιοχή οι σύγχρονοι ερευνητές τείνουν να αναγνωρίσουν την τοποθεσία της ακρόπολης της αρχαίας Σάμου, υπόθεση που ενισχύεται με τα πρόσφατα ευρήματα στην περιοχή.

Με τις έρευνες αυτές τεκμηριώνεται και ουσιαστικά η μεγάλη έκταση της πόλης που έφθανε το 1 τ. χλμ περίπου, αν συνυπολογισθεί η έκταση στην κορυφή του βουνού Αμπελος, που είχε αφεθεί αδόμητη για λόγους ασφαλείας μέχρι το βόρειο σκέλος του τείχους, το οποίο είχε περίμετρο 6 χλμ.

Εκτός από την αναμφίβολα δεσπόζουσα λατρεία της Ήρας, το ιερό της οποίας ήταν από τα σημαντικότερα και πλέον ονομαστά στην μεσογειακή λεκάνη και σαφώς εξαρτιόταν από την πόλη, οι ανασκαφές στο Πυθαγόρειο έφεραν στο φως και άλλα σημαντικά ιερά και ναούς¹. Τέσσερις τουλάχιστον ναοί βρέθηκαν, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, στην περιοχή της αρχαίας αγοράς ή κοντά σ' αυτήν, και πάντως εκατέρωθεν της Ιεράς Οδού, που οδηγούσε από την πόλη στο Ηραίο. Δυο απ' αυτούς παραμένουν αταύτιστοι, ο τρίτος προς Β. της Ιεράς Οδού έχει ταυτιστεί με τον ναό του Διονύσου και ένας τέταρτος, στην περιοχή της Αγοράς, με τον ναό της Αφροδίτης. Πιθανή θεωρείται η ύπαρξη ενός ακόμη ιερού στις δυτικές παρυφές του λόφου του Κάστρου, προς Ν. της αρχαίας αγοράς, ενώ με δημόσιο οικοδόμημα -πιθανότατα ναϊσκό- ταυτίζεται ένα από τα σημαντικά κτίρια της αρχαϊκής Σάμου, το οποίο αποκαλύφθηκε στην Ν.Α. περιοχή της πόλης, προς το λιμάνι, σχετικά απομακρυσμένο από τα υπόλοιπα ιερά.

Μια επιγραφή που βρέθηκε δυτικά, έξω από την πόλη, τεκμηριώνει την ύπαρξη ενός ακόμη ιερού της Αθηνάς -προστάτιδας θεάς των Αθηνών- που ιδρύθηκε προφανώς από τους Αθηναίους κληρούχους, ίσως κατά την περίοδο της πρώτης αθηναϊκής κληρουχίας του 441/440 π.Χ.². Είναι πιθανόν ο ναός να βρισκόταν στην μεγάλη πεδιάδα της Χώρας, δυτικά από το Προάστειο της πόλης, που αναφέρεται στον Ηρόδοτο, όπου έχουν εντοπισθεί πολλές αγροτικές επαύλεις σε διάφορα σημεία, οι οποίες χρονολογικά συμπίπτουν με την περίοδο της αθηναϊκής κληρουχίας.

[Συνεχίζεται]

Σημειώσεις:

1. Βλ. K. Tsakos, *Stadt und Nekropolen: Samos in der archaischen Epoche (6 Jh.)*, στό *Samos – Die Kasseler Grabung 1894* (Kassel 1996), σ.123-131.
2. Βλ. Gr. Shipley, *A history of Samos* (1987), σ. 113 κ.ε.